

Families Schellen

Voor de familienaam “Schellen” vinden we drie keer een verschillende oorsprong:

- In Duitstalig gebied als afgeleide van een plaatsnaam (Von) Schellen(berg) in het voormalige Pruisen, Duitssprekend Frankrijk en Duitssprekend Polen (Gdansk, het voormalige Danzig), als toponiem vanaf 1350. In wat nu Duitsland en Frankrijk is, woonden deze families voornamelijk in het stroomgebied van de boven- en de beneden- Rijn.
- De Duitse naamvarianten kunnen daarnaast ook zijn ontstaan vanuit een beroep: “Schellen” is verwant met beroepen klokkenluiders en klokkenmakers. Vermoedelijk gaat het om beide en is dat de verklaring waarom er zowel “Von Schellen” als “Schellen” voorkomt in de oude familienamen.
- In Nederlandstalig gebied als afgeleide van de Middelnederlandse voornaam *Scelleken* (“knecht van God”) vanaf 1150 als patroniem. In het voormalige hertogdom Brabant woonden de families rond die tijd voornamelijk in wat nu de grensstreek is tussen de Nederlandse provincie Noord-Brabant en de Belgische provincie Antwerpen. De oorsprong van de familienaam is in het Nederlandstalig gebied onlosmakelijk verbonden met de familienaam Schellekens, terwijl ook families met een afgeleide naam als Scheelen (inversie van de “e” in de schrijfwijze van de “l” in registers) verwant lijken. In het laatste geval is ook niet uit te sluiten dat de familienaam Scheelen als karakterkenmerk die familienaam deed ontstaan, al vonden we daar historisch geen aanwijzingen voor.

Wat uitwijking van beide families betreft, zeg maar verdere verspreiding, blijkt dit telkens samen te hangen met godsdienst: de godsdienstoorlogen tussen de Spaanse en de Noordelijke Nederlanden, en de opkomst van het Lutheraans protestantisme in Duitsland.

Historische vindplaatsen

In de 14e eeuw vonden we één melding in Frankrijk (1350). Merk dat de naam *Von Scheelen*¹ toen ook voorkwam in Pomorskie, Polen (omgeving van de stad Gdansk of Danzig) en in Mecklenburg in Duitsland. Ook in de daaropvolgende eeuwen kwamen de schrijfwijzen *Scheelen* en *Von Scheelen* hoofdzakelijk voor in Baden-Württemberg in Duitsland.

In de 15^e eeuw zijn de oudste meldingen te vinden in Baden-Württemberg en in de omgeving van Gdansk (Danzig) in Polen, en er zijn meldingen van migranten in Maryland in de V.S. vanaf 1475.

In de 16^e eeuw komt de familienaam ook voor in Frankrijk (Bas-Rhin) en Nederland (Noord-Brabant). In die eeuw zijn er meldingen van Duitse Schellen als gereformeerde Lutheranen tot in het Saarland en Beieren (1550) en in Gries in Frankrijk (1575) – maar merendeels Rooms-Katholieke in in Dortmund in Nordrhein-Westfalen (1515), in Rheinland-Pfalz (1550) en in Baden-Württemberg. Informatie over parochies is nu eenmaal de voornaamste bron van informatie vóór de burgerlijke stand opgang maakte eind 18^e eeuw.

¹ De familienaam Scheelen lijkt me verwant. In de geschreven vorm werd een “l” vaak verward met een “e”. In Belgische context zien we dat we de naam Scheelen opduiken in Limburg en Antwerpen vanaf de 17^e eeuw (oudste melding in Maaseik in 1624).

Einde 17^e eeuw is er een eerste melding van Schellen die zich vanuit Noord-Brabant net over de (huidige) grens vestigen in Meerle. De familie woonde in de omgeving van de grensstreek, en het lijkt er op dat men tijdens de godsdienstoorlogen naar het zuiden (tot in Limburg) en het noorden van Nederland (tot in Overijssel) verhuisde. Dat ligt in lijn met het verhaal van de families [Boeren](#), overigens.

12^e eeuw	In Noord-Brabant komt de naam (Van) Schellekens voor in de omgeving van Hilvarenbeek vanaf 1150; er zijn geen meldingen van de familienaam Schellen.	Godscalp Van Schellekens werd geboren omstreeks 1150 in Hilvarenbeek, Noord-Brabant. Zijn zoon ging bij de naam Walter Godscalp van Gorpe “Scelleken” ² .
13^e eeuw	In Noord-Brabant komt de naam (Van) Schellekens frequent voor in de omgeving van Hilvarenbeek; er zijn (nog) geen meldingen van de familienaam Schellen.	
14^e eeuw	FR: Altkirch, Haut-Rhin, 1350	
15^e eeuw	DE: Baden-Wurtemberg NL: Utrecht, 1450 PL: Danzig, 1450 VS: Maryland, Michigan, 1475	VS: Washington Maryland 1475
16^e eeuw	DE: Baden-Wurtemberg, 1525-1575 FR: Gries, beneden-Rijn NL: Noord-Brabant, 1561 PL: Gdansk Polen VS: Milford Michigan, 1550	DE: Neckarkreis (o.m. Guglingen), Jagtkreis (o.m. Bopfingen), Wurttemberg, Stuttgart, Rheinland-Pfalz (Winterbach), Oberwesel FR: Bas-Rhin (Gries) 1550 > NL: Sint-Michielsgestel, Gemonde 1561, Boxtel (1580), Sittard (1564), Hilvarenbeek (1595) PL: Gdansk Polen 1598
17^e eeuw	BE: Kuringen bij Hasselt 1626, Brussel 1645 ³ , Meerle, 1690 DE: Baden-Württemberg, Nordrhein-Westfalen (Aachen, Köln, Paderborn) FR: Gries, Bas-Rhin NL: Noord-Brabant vnl. CH: Matzingen-Lommis, Fribourg en Zug 1650 PL: Gdansk (Danzig) VK: 1600-1650	DE: ook bij de gereformeerde kerk in Beieren o.m. Zweibrücken, ook in Nedersachsen, Hessen, Westfalen FR: ook Strasbourg, Bas-Rhin NL: Boxtel, Breda, Gemonde, Haaren, Hilvarenbeek, Liempde, Oisterwijk, Roosendaal, Sint-Michielsgestel, Tilburg, Tongelre, Eindhoven (Noord-Brabant), ook in Gelderland, in Zuid-Holland (Dordrecht 1635-1651 ⁴ , Rotterdam 1685) en in Overijssel ⁵ .

In de adel zijn er vermeldingen van families waarmee geen verband kan worden aangetoond bij de Duitstalige families.

² Het lijkt er op dat “*scelleken*” een bijnaam was voor de voornaam Godschalk in het Middelnederlands. De naam betekent “*Gods knecht*” Het was een Saksische naam die al in de 6^e eeuw (Longobardische edelman), in de 8^e eeuw (hertog Godschalk van Benevento) en in de 9^e eeuw werd opgetekend bv. Godescalc van Orbais in Mainz, 808, een Saksische theoloog, monnik en dichter, zoon van de Saksische graaf Bernius.

³ Schrijfwijze Van Schellen, mogelijk een handelaar uit Overijssel of Zuid-Holland, waar deze schrijfwijze in deze periode ook voorkwam.

⁴ In Dordrecht was in die tijd een omvangrijke katholieke enclave ontstaan van katholieken die er naar toe vluchten tijdens de godsdienstoorlogen.

⁵ Hier komt de schrijfwijze “Van Schellen” voor vanaf midden 17^e eeuw, voornamelijk in de omgeving van Zwolle. Sporadisch vinden we die schrijfwijze ook in Zuid-Holland (bv. Rotterdam 1666). In deze periode worden in Noord-Brabant de schrijfwijzen Schellen en Schellekens ook door elkaar gebruikt – waarschijnlijk omdat ook families Schellekens van de streek ten zuiden van Antwerpen begonnen te verhuizen.

- Johan Bernhard van Vietinghoff-Schell, heer van Schellenberg (1505-1540), gehuwd met Bertha van Westerholt op 11 november 1527. De familie de Schellenberg werd al vermeld in 1450 in Oostenrijk.
- Er is ook een familie Von der Schellen, vermeld in 1465, waar omstreeks 1485 Elisabeth Anna Von der Schellen in 1485 huwt met Johann I von Buchholz. Haar echtgenoot zou vijf jaar later hertrouwen met Margarethe von Lambsdorff, een ander adellijk geslacht.

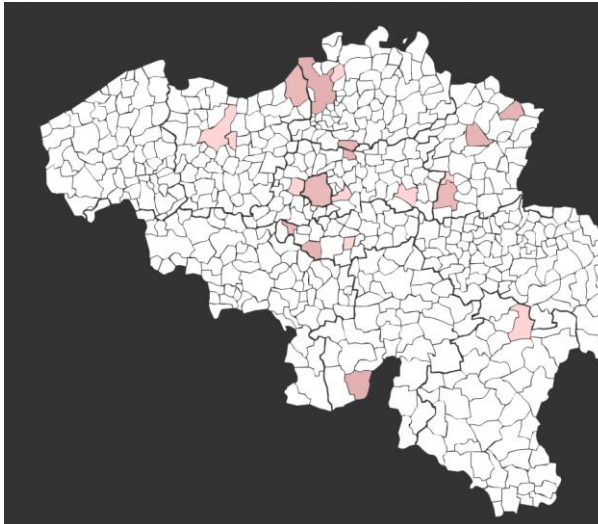

De slag aan de Schellenberg in 2 juli 1704 herinnert aan de plaats Schellenberg. De Slag bij Schellenberg was deel van een campagne in 1704 van de Liga van Augsburg om de hoofdstad Wenen van het Habsburgse Rijk te verdedigen tegen het Frans/Beiers leger

van maarschalk Ferdinand de Marsin en de keurvorst van Beieren. In dit geval ging het om het Beierse Schellenberg. De plaatsnaam komt meermaals voor in Duitstalig gebied, een enkele keer ook in Zwitserland.

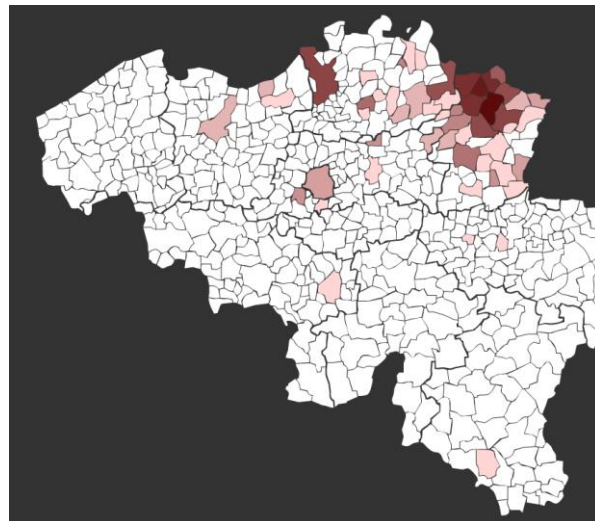
Voorkomen

Schellen. De naam komt in België 42 keer voor in 2008, met concentraties in de omgeving van Antwerpen (8), Bonheiden (6), aan de taalgrens onder Brussel bij Nijvel (6), Virroinval (5), Brussel (4), Sint-Truiden en Tienen (4), Gent (2).

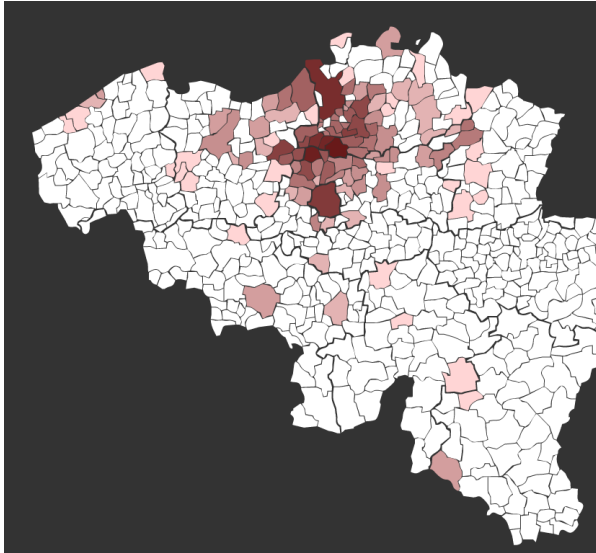

Schelkens komt 793 voor, met een sterke concentratie in de provincie Antwerpen.

Scheelen komt ongeveer tien keer vaker voor, zo'n 441 keer in België in 2008, met een sterke concentratie in Limburg (300+, grootste concentratie in de omgeving van Peer), en in mindere mate in Antwerpen (18) en de omgeving van Brussel (8). Deze naamvariant moet ontstaan zijn aan het begin van de 17^e eeuw.

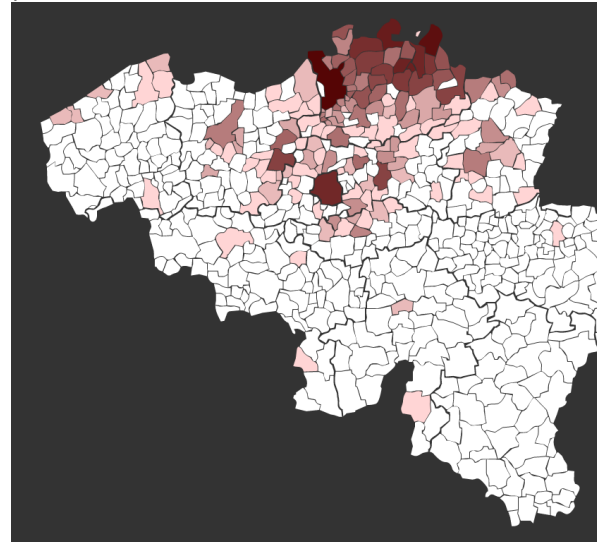
Schellekens is nog frequenter, met 1181 vindplaatsen in 2008, met een sterke

Schelkens is vermoedelijk een iets latere variante schrijfwijze van Schellekens in het midden en zuiden van de provincie Antwerpen.

Ook de naam **Scheltjens** komt zo'n 153 keer voor, in dezelfde streek van oorsprong als Schellen en Schellekens in de grensstreek van het noorden van Antwerpen met Nederland, terwijl een naam als **Scheltiens** (39 vindplaatsen) eerder het patroon van Schelkens volgt qua verspreiding.

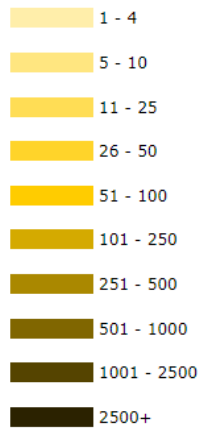
concentratie in het noorden van de provincie Antwerpen, aan de grens met Noord-Brabant. Deze streek komt overeen met de oorsprongsstreek van de naam Schellen vanaf de 12^e eeuw. De naam dateert uit dezelfde periode.

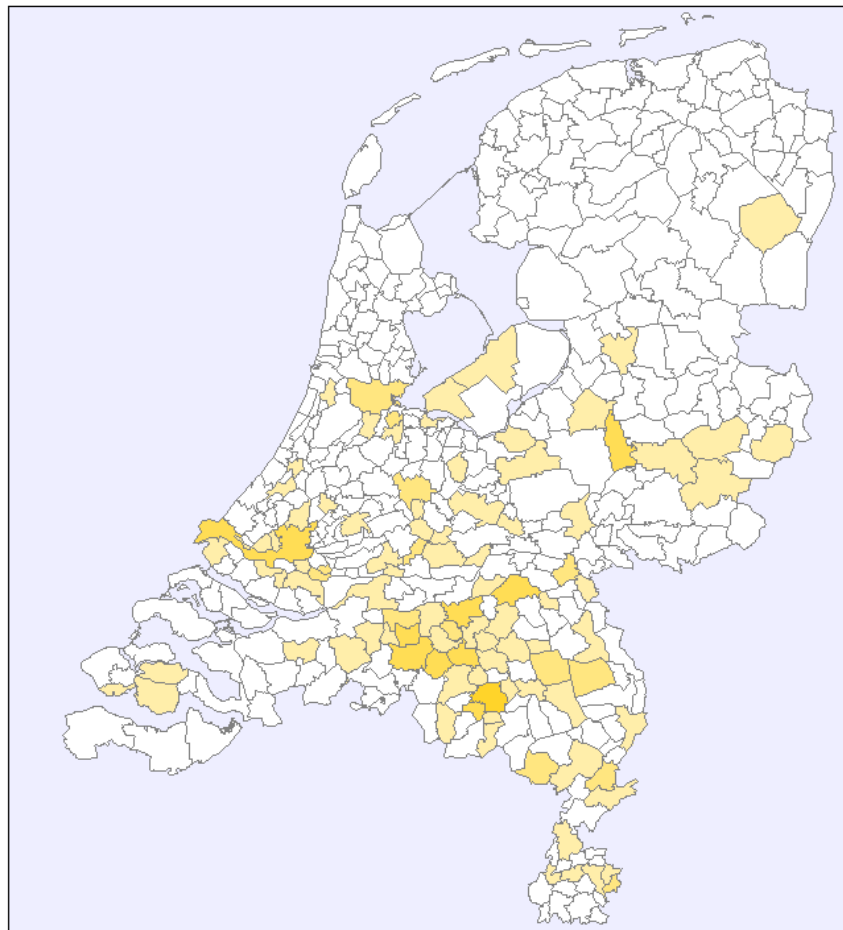
In Nederland komt de familienaam Schellen in 2007 veel frequenter voor dan in België

Historisch vonden we de naam in Noord-Brabant vanaf de 16^e eeuw, en daar is ie nog steeds het meest prominent aanwezig, gevolgd door Nederlands Limburg en de andere provincies waar de naam in de eeuwen voordien. De naam Scheelen is er eerder zeldzaam (10 vindplaatsen).

Schellen : 396 personen

Plaats muispijlje op een gemeente voor het exacte aantal (indien meer dan 4)

Schellen in het hertogdom Brabant

De familienaam Schellen blijkt net als Schellekens (zie verder) ook aan de Nederlandse kant van de huidige grens met België prominent aanwezig. Uit de historische vindplaatsen, leiden we af dat de familienaam Schellekens als afgeleide van het Middeleeuwse patroniem 'Scelleken' in de 12^e eeuw ontstond in het noorden van het hertogdom Brabant (de huidige Nederlandse provincie Noord-Brabant), terwijl de familienaam Schellen pas in de 15^e eeuw als schrijfvariant voorkwam in deze streek.

Schellen in het Duitstalig gebied

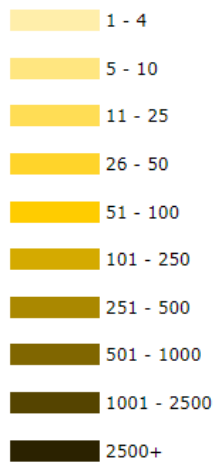
De familienaam Schellen kwam in de 15^e eeuw ook al voor in Baden-Württemberg en in Danzig (het huidige Gdansk) in het Duitstalige Polen. Ook de eeuwen nadien is de familienaam verbonden met het

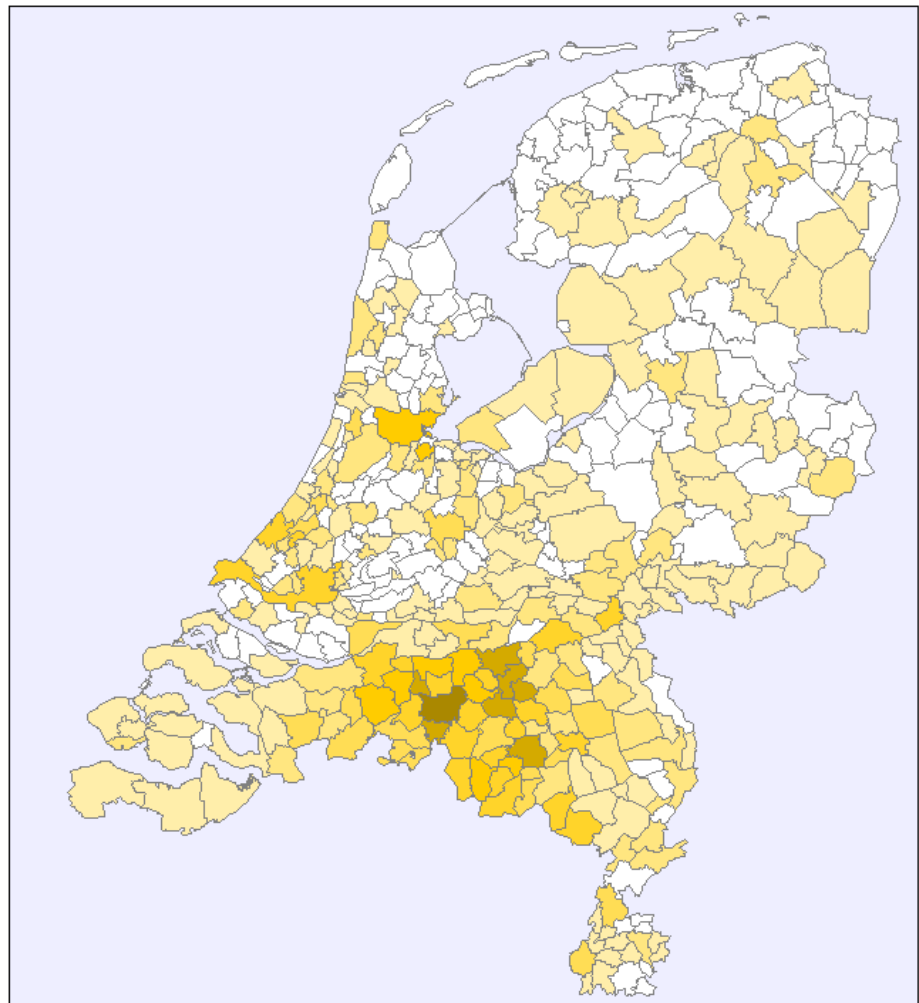
stroomgebied van de Rijn, ook in Frankrijk. Het is mogelijk, maar weinig waarschijnlijk, dat er een verband is tussen de Brabantse en de Pruisische families (zie kaart stroomgebied van de Rijn).

Ook in Nederland is **Schellekens** een dominante schrijfwijze, met liefst 3971 personen die de naam dragen in 2007. Ook hier valt zoals bij Schellen de concentratie aan de zuidelijke grens van Nederland op.

Schellekens : 3.971 personen

Plaats muispijl op een gemeente voor het exacte aantal (indien meer dan 4)

De naam **Schelkens** komt er niet of nauwelijks meer voor in 2007, al waren er bij de volkstelling van 1947 nog 6 personen die deze familienaam droegen in de provincie Limburg en één persoon in Utrecht (zie kaartje).

Varianten als Scheltjens, Scheltiens kwamen niet voor in de telling van 2007.

© laurentii.be, 2022